

Any 2008. Programa especial. Suplement del núm. 16

15 setembre – 11 octubre 2008

Filmoteca

de Catalunya

La venedora de cigaretes de Mosselprom d'Iouri Jeliabouski

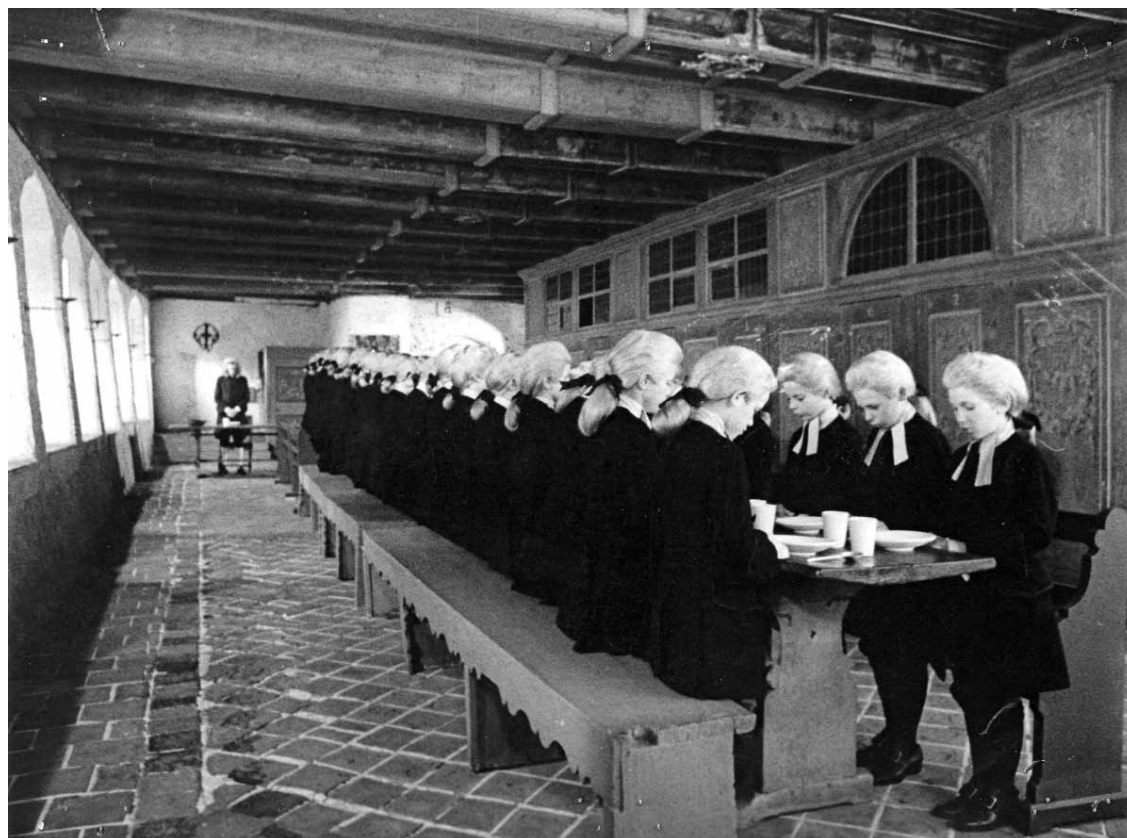
Tresors de la Cinémathèque de Toulouse

El nostre territori té un patrimoni excepcional, l'especificitat de qual de vegades pot amagar la vastitud i l'originalitat: les col·leccions de cinema, conservades per la Cinémathèque de Toulouse, avui es consideren com una de les principals fonts europees. Nascuda ara fa 44 anys de la iniciativa d'alguns amants del cinema que vivien a la regió de Midi-Pyrénées i congregats al voltant de Raymond Borde, la Cinémathèque de Toulouse ha constituït, al llarg dels anys, i gràcies al recolzament fidel del Ministeri de Cultura, del Centre Nacional de Cinematografia, de la ciutat de Toulouse, del Consell General d'Haute Garonne, del Consell Regional de Midi-Pyrénées, un conjunt únic de pel·lícules, de fotografies, de cartells, d'obres.

Des de la seva fundació, aquesta institució atípica ha establert, a l'interior de la Federació Internacional dels Arxius Cinematogràfics, relacions de feina i d'amistat amb els arxius europeus més grans, fet que ha contribuït en gran mesura a atorgar a les seves col·leccions una dimensió internacional; avui dia forma part, juntament amb els arxius francesos cinematogràfics a Bois d'Arcy i la Cinémathèque francesa a París, dels tres indrets principals dedicats a la memòria del cinema a França.

La invitació de la Filmoteca de Catalunya és el testimoni d'una vella i sincera amistat entre els nostres dos arxius. També s'inscriu en una voluntat, d'una i altra part dels Pirineus, de reforçar i desenvolupar una col·laboració veritable. Compartir competències i formes de fer eficaces; confrontar experiències; contribuir a un millor coneixement de l'altre i de la seva identitat; participar a la constitució, a nivell europeu, d'un fort eix cultural entre els nostres dos territoris. Aquesta invitació dels nostres col·legues catalans és una nova ocasió per avançar en aquesta direcció.

El programa que hem preparat conjuntament és, d'alguna manera, un retrat de la Cinémathèque de Toulouse. Havent escollit mostrar els «tresors» de la nostra institució, proposem explicar la seva història i desvetllem una part de la seva identitat, de les seves eleccions, de les seves conviccions. Aquest retrat s'ha organitzat al voltant de quatre temes. El primer destaca un dels nostres principals objectius: la restauració. Així ens hem quedat amb quatre pel·lícules restaurades recentment per la Cinémathèque de Toulouse (dues de les quals ja han estat editades en DVD), que tant es tracten de col·laboracions conduïdes pels Arxius francesos de pel·lícules del CNC com d'operacions portades a terme per la Fundació Groupama Gan per al cinema. La segona plana de la nostra història destaca les pel·lícules dels fons americà i soviètic, molt preuades pel nostre fundador i que constitueixen una de les nostres especificitats. La tercera temàtica se centra en pel·lícules de tipus pornogràfic, que testimonien l'afecció de la Cinémathèque de Toulouse per explorar els marges del món del cinema (pel·lícules amb producció clandestina). Finalment, proposem una

Chronique d'Anna Magdalena Bach de Jean-Marie Straub i Danièle Huillet

selecció de pel·lícules franceses més recents emblemàtiques de la diversitat del nostre cinema d'avui dia. Molt lligats a l'espectacle cinematogràfic, ens plau poder mostrar-vos a Barcelona, aquests catorze programes en pantalla gran i en format pel·lícula. Els nostres dos arxius estan convençuts de la necessitat de restituir al públic d'avui dia els films d'ahir en les millors condicions. I aquesta és la raó per la qual ens plau presentar-vos les noves perspectives de la Filmoteca de Catalunya: els nous edificis dels quals ben aviat disposarà seran, sens dubte, un dels avantatges més importants per al congrés de la Fiaf que acollirà l'any 2013.

Natacha Laurent, Delegada general de la Cinémathèque de Toulouse

Les Col·leccions i el Centre de Conservació i d'Investigació de la Cinémathèque de Toulouse

Gran part dels 33.500 films conservats per la Cinémathèque de Toulouse (dels quals més de 2.000 nitrats es troben als arxius francesos del film) són essencialment còpies d'explotació (aproximadament el 10% de les col·leccions són còpies positives). Per tant, són objectes antics, fràgils, de vegades peces de museu tant escasses que se n'ha de tenir molta cura. En altres ter-

mes, abans que la Cinémathèque se'n fes càrrec, aquest material, va passar per moltes mans, i no sempre va ser tractat amb delicadesa. Després d'haver estat explotades pels firaires, organitzadors de gires, després d'haver estat projectades desenes o moltes més vegades, les còpies dipositades entre les nostres parets, sovint (però no sempre), estan ratllades, utilitzades, ressentides, greixoses, castigades i, en general, en bastant mal estat. En altres casos, degut al miracle d'un col·leccionista que n'ha tingut cura, tal com si es tractés d'una pintura retrobada de Vermeer o de Goya (és el cas de la còpia de *Seven Women* presentada aquesta tardor a Barcelona); gràcies a la generositat d'un cineasta que ens disposa el seu exemplar personal (entren en aquesta categoria *le Trésor des Iles chiennes*, *la Chronique d'Anna-Magdalena Bach*), les bobines estan gairebé noves. És doncs un material molt heterogeni el que arriba al Centre de Conservació i Investigació de la Cinémathèque, anomenat de forma familiar «Balma».

Més enllà de la conservació de les pel·lícules als magatzems climatitzats, a temperatura i higrmetria constants, que permet retardar la degradació inexorable de certs suports, el Centre de conservació, inaugurat l'any 2004, és un gran taller d'identificació i reparació de pel·lícules. D'alguna manera, és la cara amagada de la vida de la Cinémathèque. Des de l'arribada dels documents, s'identifica el film (car no sempre està clar), es diagnostiquen les imperfeccions o defec-

Instal·lacions de la Cinémathèque de Toulouse (© Eric Brondoni)

tes de cada còpia: perforacions fetes malbé, ratllades al suport o a l'emulsió, empalmaments defectuosos, aparició de fongs, oli abundant, canvis de color. La cinta adhesiva es canvia per goma d'enganxar neutra, les perforacions restaurades i, si cal, els films, degudament numerats i catalogats, s'assequen i es renten de nou abans d'emmagatzemar-se en caixes neutres. Aquestes operacions successives expliquen que de vegades calguin diversos dies per tractar una còpia completament i que no es pugui disposar immediatament de les pel·lícules.

El Centre és igualment el lloc on es porta a terme el catàleg de la Cinémathèque. Exceptuant els llibres i diaris que es conserven al carrer rue du Taur, on el conjunt dels documents es tracten *in situ*. Aquesta no és pas una feina fàcil si considerem que cada any a les col·leccions entren milers de pòsters (una mitjana de 2.000 a 3.000 a l'any, des de l'any passat, atès que la Cinémathèque ha rebut el segon exemplar del dipòsit legal dels pòsters del cinema francès), nombroses fotografies i de 700 a 1.000 pel·lícules. La visibilitat del catàleg de la iconografia (pòsters i fotografies són progressivament tractades a la base Ciné-ressources, www.cineressources.net) i l'accessibilitat del film (aquest últim només es pot consultar internament de moment) confereixen a Balma la seva altra raó de ser: la recerca. Film i no-film es poden consultar amb cita prèvia, i no és estrany que els cineastes hi puguin veure imatges inèdites; tot veient ara un documental, ara un altre.

Gràcies a que les col·leccions de la Cinémathèque de Toulouse cobreixen el conjunt de la història del cinema, més de seixanta països hi poden ser representats: de la Xina popular al Brasil, passant per l'Argentina, Mèxic, Mali, Polònia o Bulgària, i, per descomptat, França, els Estats Units, Rússia, Gran Bretanya i Alemanya. Llevat

d'algunes cintes de Lumière preses a Toulouse que daten des de l'any 1897, les més antigues de 1903-1904 han estat objecte de restauracions sistemàtiques en el marc del pla nitrat que ha permès a França salvar el conjunt dels films conservats en aquest suport tan inflamable. Les restauracions més recents són d'enguany. La Cinémathèque de Toulouse és coneguda per les seves col·leccions russa i soviètica, tres exemples de la qual es proposen en aquesta programació (*La Vendeuse de cigarettes du Mosselprom*, *Au Bord de la Mer bleue*, *Nicotine*), però també compta amb diversos films americans de vegades molt difícils de trobar (*Seven women* de John Ford), incunables del cinema francès (*Verdun*, *visions d'histoire*, *Les Jumeaux de Brighton*), o, fins i tot, documentals (dels quals s'estima que n'hi ha 13.000). Aquesta última part del fons encara avui resta per descobrir, no hi ha cap dubte que encara queden nombrosos tresors que resten ocults.

És finalment i sobretot a partir de les col·leccions del Centre de Conservació i d'Investigació que s'elaboren

les exposicions de la Cinémathèque, així com una part de les nostres programacions. Aquesta forta correlació entre la cara visible i la cara oculta de les nostres activitats és vital. En efecte, les col·leccions de les filmoteques —i la de Toulouse ho confirma— escriuen una certa història del cinema, pròpia de la personalitat del seu fundador i dels principals actors. És així com les col·leccions de la Cinémathèque de Toulouse —si bé coincideixen en nombrosos punts— són molt diferents a les de la Cinémathèque francesa. *No expliquen la mateixa història*. La programació i la restauració són el reflex d'aquestes històries que fonamenten encara avui la identitat de cada institució. El cinema rus i soviètic, el burlesc americà, el cinema francès dels anys 30 als anys 50, les pel·lícules de gènere negre, la tradició surrealista, l'erotisme, el melodrama, les relacions entre cinema i història, entre cinema i política, són les guies d'enriquiment de les col·leccions —i la nostra programació a la Filmoteca de Catalunya— a fi de perpetuar el gust del públic pel cinema, allò que tan encertadament anomenem *cinèfilia*.

Christophe Gauthier, conservador de la Cinémathèque

Retorn al present

Fa aproximadament vint anys, al novembre de 1990, la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya ofería la seva pantalla a la Cinémathèque de Toulouse. Ramon Font, el seu programador, ens convidava a presentar alguns dels nostres tresors i nosaltres vam respondre a aquesta invitació: catorze programes, trenta-un títols de llargmetratges i curtsmetratges.

Aquesta manifestació va crear les bases institucionals de les relacions entre els nostres dos arxius. Abans, alguns treballadors de Barcelona i Toulouse de les nostres dues filmoteques s'havien trobat —sovint a mig camí entre les nostres dues ciutats— a Perpinyà, durant el Festival Confrontation organitzat per l'Institut Jean Vigo. Però, el novembre de 1990, van ser les institucions les que es van retrobar.

Primer acte. Va ser un veritable treball en comú de programació. Calia mostrar a la vegada films que portessin el segell d'identitat de la nostra col·lecció, però que responguessin també a les expectatives d'un públic àvid de descobrir nous objectes d'amor cinèfil. D'aquí l'oscil·lació entre pel·lícules mudes soviètiques i pel·lícules d'un jove (nou) cinema francès no distribuït a Espanya. Pel que fa a la resta, rareses americanes, hongareses o belgues. Però encara no teníem còpies restaurades *stricto sensu*.

Segon acte. També era precís que aquesta manifestació fos l'ocasió de conèixer-nos millor i fer que els nostres dos mons particulars del cinema es trobessin. D'aquí l'idea d'una delegació a Toulouse: a més d'alguns membres del nostre arxiu (el president i el director), comprenia representants de Toulouse de la producció, de la realització (va ser l'ocasió de la primera obra completa de Jaques Mitsch), de l'escriptura, del periodisme i de l'ensenyament del cinema.

Es va organitzar una jornada de treball a les instal·lacions de la Filmoteca on es van retrobar la nostra delegació i els seus homòlegs barcelonesos. Va ser distès però sobretot apassionant, ja que van sorgir idees de col·laboració.

La producció, per exemple, era encara més reduïda a la nostra regió. Però a Barcelona estava ple de productors (aproximadament trenta llargmetratges produïts anual-

A la vora de la mar blava de Boris Barnet

Seven Women de John Ford

ment en llengua catalana i distribuïts un cop doblats a la resta d'Espanya). D'aquí la idea de que la força «productora» de Barcelona pogués sostenir projectes de Toulouse i que inversament Toulouse pogués ajudar, en la mesura dels seus mitjans, alguns projectes catalans. En matèria d'ensenyament del cinema, la relació era inversa. Hi havia molts cursos de cinema a la Universitat de Barcelona, però eren teòrics, estètics, històrics... En canvi, Toulouse disposava d'una escola de cinema (l'E.S.A.V.): així que, per què no reservar unes places per als estudiants barcelonesos?

No són més que dos exemples per dir que en el terreny els actors estaven preparats. Però calia portar a la pràctica aquestes propostes i organitzar-les. Era l'any 1990, i no hi havia voluntat política en la nostra trobada.

Però la veritat és que aquest baptisme institucional entre els nostres dos arxius va marcar el naixement d'una col·laboració durable i regular; es va enriquir al llarg dels anys i avui dia encara ens trobem en una nova etapa a la vida d'aquesta singular amistat.

Jean-Paul Gorce, conseller

Verdun, visions d'histoire: La importància històrica i artística de la pel·lícula

Dedicada a «tots els màrtirs de la passió humana més horrorosa, la guerra», VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE s'ofereix com el relat detallat d'aquesta cèlebre batalla que va fer més de 200.000 morts entre el febrer i l'octubre de 1916. Però no es tracta pas d'un simple reportatge. Léon Poirier, el realitzador, inscriu a la història gran el destí de personatges emblemàtics procedents d'una banda i l'altra del front. L'itinerari sovint tràgic d'aquests personatges de ficció s'encreua amb les figures reals de la Batalla de Verdun.

Articulada al voltant de tres «visions» (la Força, l'Infern i el Destí) que es corresponen amb un nombre idèntic de períodes de la batalla, VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE és alhora un film-monument i un film-memorial. Film-monument perquè Léon Poirier hi dedica onze mesos de rodatge, entre l'estiu de 1927 i la tardor de 1928, damunt del mateix indret on s'esdevingué la batalla. Per a la realització del film, convocà les tropes de l'exèrcit francès, va emprar les trinxeres emmudides des de feia deu anys, recorregué a l'Estat Major, que patrocinà el film fins a l'extrem d'acceptar d'aparèixer-hi breument en certes ocasions i, sobretot, reconstruir minuciosament el decurs del xoc militar. La topografia de la Fortalesa de Vaux, on es desenvolupa la part essencial de l'episodi intítulat «l'Infern», es va reconstruir d'acord amb els negatius de les instantànies preses per les tropes franceses el novembre de 1916. I per acabar, la pel·lícula fou objecte d'una *première* prestigiosa a l'Òpera de París, el 8 de novembre de 1928, gairebé deu anys després, dia a dia, de l'Armistici.

Aquesta projecció de gala testimonia per si mateixa la importància simbòlica de VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE per als seus contemporanis. Aquests, majorment, antics combatents i testimonis de la guerra de diversa condició, van reconèixer-hi una representació finalment realista de l'infern de la guerra, on no es dubta pas —per primer cop al cinema francès— a mostrar el patiment tant dels soldats francesos com de la població civil. El pacifisme de la pel·lícula s'expressa mitjançant aquesta vigorosa «posada en escena de les converses dels antics combatents», per emprar l'expressió de Laurent Véray. Com va escriure a l'època La Petite Illustration: «Aquest film no conté cap expressió d'odi. No fa burla de cap poble. Es compadeix de tots. Mostra els francesos tot defensant de mica en mica el territori francès, els alemanys empentats sense misericòrdia a la massacre per part de l'imperialisme d'una dinastia».

Des d'aquest punt de vista, l'obra de Léon Poirier prou que és un testimoni essencial —perquè la narren els supervivents— d'una guerra que va traumatitzar la societat francesa. Aquesta dimensió commemorativa de VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE explica en gran mesura l'acollida triomfal de què fou objecte: hom va sentir l'estupefacció de retrobar a la pantalla una atmosfera idèntica a la del camp de batalla, i —segons els periodistes presents— després de la primera projecció s'esdevingué un llarg silenci. Llavors, el film-monu-

Un chant d'amour de Jean Genet

ment es dilueix darrere el Lloc de la memòria; i fer-nos veure aquest trànsit no és pas el mèrit més petit de VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE.

Christophe Gauthier, Conservador de la Cinémathèque de Toulouse

Per què restaurar Verdun, visions d'histoire?

Les dues missions principals d'una filmoteca —conservar i transmetre el patrimoni cinematogràfic— de vegades són, admetem-ho, difícils de conciliar, ja que tota projecció pot posar en perill una pel·lícula en estat precari i perible, però també perquè el mateix principi de la conservació no té sentit sinó és per relació amb la comparti-

ció del material amb el públic. Totes les filmoteques viuen a diari aquesta tensió entre les seves dues activitats fonamentals. Hi ha un moment en què aquesta tensió es resol i on les contradiccions aparents donen pas a una evidència que s'imposa a totes: la restauració. Quan un arxiu decideix tornar a donar vida a un material preciós que està alterat per les incerteses de les projeccions, esguarda el passat per exhumar l'obra a restaurar i es projecta vers el futur en adreçar-se al públic d'avui i demà.

La Cinémathèque de Toulouse ha optat per posar en marxa una política autònoma de restauració que li permet consolidar fermament la identitat i els compromisos. Per primer cop, controla la totalitat del procés, des de l'elecció de l'obra restaurada fins al seguiment científic i artístic de les diverses operacions, tot passant, per descomptat, pel diàleg amb el laboratori italià L'Immagine ritrova-

Verdun, visions d'histoire de Léon Poirier

Verdun, visions d'histoire de Léon Poirier

ta encarregat de la restauració. La pel·lícula VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE, realitzada per Léon Poirier el 1928, serà la primera obra restaurada en aquest marc. Simplement, perquè respon a tots els criteris d'una restauració. La cinta, en si mateixa consagrada a un episodi molt important de la història del segle XX, la Primera Guerra Mundial, fins ara no era abastable sinó en versions incompletes. La Cinémathèque de Toulouse, com a beneficiari indirecte i mercès a l'amistat fidel del Gosfilmofond, té la sort de disposar, a les seves col·leccions, d'un material de conservació integral i, d'altra banda, d'haver re-trobat la partitura original de la música, escrita per André Petiot per a la *première* que s'esdevingué el 8 de novembre de 1928 a l'Òpera de París. Així, doncs, s'hi van concentrar tots els ingredients per tal de permetre a la institució fundada per Raymond Borde el 1964 de llançar-se a una aventura única: l'exhumació i la restitució d'una obra major de la història del cinema.

Natacha Laurent, Delegada general de la Cinémathèque de Toulouse ▶

Hakim Bentchouala-Golobitch © David Bécus / La Cinémathèque de Toulouse
Projecció silenciosa acompanyada de música *Verdun, visions d'histoire* de Léon Poirier – 2006.

▶ Projecció de cinema mut amb acompanyament musical: *Verdun, visions d'histoire*

Léon Poirier, 1928. França. 160 min. Blanc i negre. 35 mm. Silent. Guió: Léon Poirier. Fotografia: Robert Batton, Georges Million. Producció: Compagnie Universelle Cinématographique. Intèrprets: Albert Préjean, Hans Brausewetter, Thomy Bourdelle, Maurice Schutz, Antonin Artaud.

Film-monument, obra commemorativa, no és pas un treball d'encàrrec (la iniciativa és de Léon Poirier) tot i que es tracta d'una producció sufragada per l'Estat. Per tal de celebrar el desè aniversari de l'Armistici, el cineasta reconstrueix, amb soldats que hi van participar i amb regiments que hi eren destacats, la batalla de Verdun, i afegeix al muntatge diversos plans documentals. En suma, un film èpic, d'una gran força emocional, on no hi trobem personatges sinó figures simbòliques: el soldat francès, el soldat alemany, la mare, la noia, l'intel·lectual... Es tracta per damunt de tot d'una pel·lícula pacifista; el seu missatge no és pas «mort als alemanys» sinó «mort a la guerra». Si no ens sorprenem pas de trobar-nos-hi Albert Préjean (el soldat francès), potser sí que ens sorprendrà veure-hi Antonin Artaud, tot fent la figura de l'intel·lectual.

▶ Un acompanyament musical únic:

La pel·lícula s'acompanya al piano per Hakim Bentchouala-Golobitch, qui interpreta la partitura original d'André Petiot.

Atès que VERDUN, VISIONS D'HISTOIRE és un film silent, inicialment fou projectat amb acompanyament d'una partitura musical composta per André Petiot el 1928. Fou aquest acompanyament original per a orquestra el que s'oferí a la *première* de la cinta a l'Òpera Garnier, el 8 de novembre de 1928. Reduït posteriorment a una partitura per a piano, l'obra original fou redescoberta per la Cinémathèque de Toulouse a la Biblioteca Nacional de França amb la totalitat dels intertítols de la cinta, la qual cosa ha permès verificar que, efectivament, la còpia que s'havia de restaurar estava completa.

▶ La partitura original rehabilitada pel pianista Hakim Bentchouala-Golobitch

Nascut a Alger, Hakim Bentchouala-Golobitch inicia els estudis musicals a França. Obté una medalla d'or de piano al CNR de Toulouse amb Françoise Tinta, i tre-

balla a París amb Yvonne Loriod i Gabriella Torma, i després a Nova York amb Constance Keene.

Diplomat en diversos concursos internacionals (Orléans XXe siècle, Arte Libre a Saõ Paulo, beca Mozart-Hennessy...) s'especialitza ben aviat en música francesa. Paral·lelament, treballa amb compositors contemporanis.

Convidat a nombrosos festivals nacionals i internacionals, se l'escolta tant a recitals de solista com de música de cambra o amb orquestra. Posteriorment, segueix una formació al voltant del tango argentí junt amb Juan José Mosalini. Ofereix una audició per a l'obertura del Festival Cinémemoire, on acompanya el seu primer film silent amb una partitura original: JUDEX, de Louis Feuillade.

Més endavant, interpreta i compon la música de nombrosos films com ara GRIBICHE, de Jacques Feyder; SAFETY LAST, amb Harold Lloyd; WAGNER; EL DORADO; RUE DES ÂME PERDUES; DENTELLES; LA CHUTE DE LA MAISON USHER; LA NOUVELLE BABY-LONE...

(Encàrrecs de la Cinémathèque de Toulouse, l'Auditorium del Louvre, el Museu d'Orsay, el CRAC de Valence, el Festival de Marràqueix, Productions Arte...)

BIBLIOGRAFIA: TRESORS DE LA CINÉMATHÈQUE DE TOULOUSE SELECCIÓ DE DOCUMENTS CONSULTABLES A LA BIBLIOTECA

Articles de revista:

- Beylie, Claude. *Toulouse*. "Ecran", no. 40 (Oct. 1975), p. 20.
- Bonitzer, Pascal. *Les Cahiers a Toulouse* "Cahiers du Cinéma", no. 236-237 (mars/avril 1972), p. 98.
- Borde, Raymond. *La France des années 30*. "Avant-Scène Cinéma", no. 173 (1976), p. 23-45.
- Borde, Raymond. *Histoire de la Cinémathèque de Toulouse*. "Archives", no. 30/31 (mars/avril 1990), p. 19.
- Bourget, Jean-Loup. *Toulouse à l'heure du caligarisme*. "Positif", no. 291 (mai 1985), p. 39-41.
- Braucourt, Guy. *Visite à la Cinémathèque de Toulouse*. "Ecran", no. 3 (mars 1972), p. 15-16.
- Cadars, Pierre. *Cinémathèque de Toulouse*. "CinémaAction", no. 97 (2000), p. 50-51.
- Carbonnier, Alain; Desbarats, Carole et Francis. *Une ville pour cinéphiles*. "Cinéma 72", no. 383 (janv. 1987), p. 6-8.
- Daudelin, Robert. *Toulouse: un centre de conservation et de recherche*. "Journal of Film Preservation", no. 68 (déc. 2004), p. 64-65.
- Daudelin, Robert; Browser, Eileen. *Raymond Borde (1920-2004)*. In Memoriam. "Journal of Film Preservation", no. 68 (déc. 2004), p. 66-69.
- Decaux, Emmanuel. *Lettre de Toulouse*. "Cinématographe", no. 47 (mai 1979), p. 61-62.
- *Le Film criminel américain: une exposition de la Ci-*

némathèque de Toulouse. "Cahiers de la Cinémathèque", no. 25 (printemps-été 1978), p. 42-47.

- Frodon, Jean-Michel. *Le vent de l'histoire*. "Cahiers du Cinéma", no. 618 (déc. 2006), p. 68-69.
- Garson, Charlotte. *La Coupe du directeur*. "Cahiers du Cinéma", no. 622 (avril 2007), p. 68-69.
- Garson, Charlotte. *Toulouse au tournant*. "Cahiers du Cinéma", no. 595 (nov. 2004), p. 42-43.
- Ibarz, Mercè. *El Material descartado de Tierra sin pan*. "Archivos de la Filmoteca", no. 34 (feb. 2000), p. 21-25.
- Lamant, Ludovic. *Dos ou mur*. "Cahiers du Cinéma", no. 627 (oct. 2007), p. 77-78.
- Laurent, Natacha. *La Cinémathèque de Toulouse: un lieu d'initiation à la recherche en histoire du cinéma*. "1895", no. 41 (oct. 2003), p. 163-166.
- Laurent, Natacha; Gauthier, Christophe. *Zoom arrière: une tentative pour incarner une idée de cinémathèque*. "Journal of Film Preservation", no. 74/75 (nov. 2007), p. 9-14.
- Le Roy, Eric. *Le Repatriement des films spoliés par les nazis*. "Journal of Film Preservation", no. 68 (déc. 2004), p. 46-51.
- Oms, Marcel. *Terre sans pain de Luis Buñuel*. *Des Images Inédites*. "Archives", no. 43 (oct. 1991), 11 p.
- Rabinovici, Jean. *Cinémathèques et ciné-clubs même combat!*. "Cinéma 72", no. 385 (janv. 1987), p. 11-12.

Monografies:

- Beaudet, Louise. *Charles R. Bowers ou le mariage du slapstick et de l'animation*. Toulouse: Cinémathèque de Toulouse, 1980.
- Chirat, Raymond. *Catalogue des films français de long métrage: films de fiction 1919-1929*. Toulouse: Cinémathèque de Toulouse, 1984.
- *Le Cinéma français muet dans le monde: influences réciproques*. Symposium de la F.I.A.F. Paris 1988. Toulouse: Cinémathèque de Toulouse, 1988.
- *La Cinémathèque de Toulouse*. Lyon: Institut Lumière, 1984.
- *La France des années trente vue par son cinéma*. Toulouse: Musée des Augustins, 1975.
- *Miroirs: richesses de la Cinémathèque de Toulouse: Musée des Augustins, Toulouse, mars-avril 1983*. Toulouse: Cinémathèque de Toulouse, 1983.

Pel·lícules:

- *Addio giovinezza* (DVD). Itàlia, 1927. Versió muda amb rètols en italià.
- *High Treason (Point ne tueras)* (VHS). Regne Unit, 1929. Versió muda amb rètols en francès.
- *Padeniye Berlina (La caiguda de Berlín)* (VHS). URSS, 1949. Versió original en rus, sense subtítols.
- *Verdun, visions d'histoire* (DVD). França, 1928. Versió original muda amb rètols en francès. Subtítols opcionals en anglès, alemany, castellà i japonès.